

להתוודע ולהגלות מהמדי התורה בכל דף בשי"ס

שבת דף כז

בענין סוגי בגדים שחייבים בציצית, ועוד

בשבת דף כ"ז: תני דבי רבי ישמעאל, הואיל ונאמרו בגדים בתורה סתם, ופרט לך הכתוב באחד מהן צמר ופשתים, מה להלן צמר ופשתים, אף כל צמר ופשתים. ובדף כ"ז. אמר אבוי, האי תנא דבי רבי ישמעאל מפיק מאידך תדבר"י, דתני דבי רבי ישמעאל, בגד, אין לי אלא בגד צמר ופשתים, מניין לרבות צמר גמלים וכו' תלמוד לומר או בגד. רב נחמן בר יצחק אמר וכו' סלקא דעתך אמינא כדרבא, דרבא רמי כתיב הכנף מין כנף וכתיב צמר ופשתים יחדיו, הא כיצד, צמר ופשתים פוטריין בין במינן בין שלא במינן, שאר מינין פוטריין, שלא במינן אין פוטריין, סלקא דעתך כדרבא קא משמע לן. בדף כ"ז: תניא וראיתם אתו פרט לכסות לילה וכו', ומה ראית לרבות סומא ולהוציא כסות לילה, מרבה אני כסות סומא שישנה בראייה אצל אחרים, ומוציא אני כסות לילה שאינה בראייה אצל אחרים.

- א -

חייב ציצית בבגד שאינו מצמר או פשתים

מקום הלכתא כרבא שסובר דכל המינים חייבין בציצית, דרבא הוא בתראה. וכן כתבו התוס' במנחות שם (ד"ה ורב נחמן) בשם ר"ת ורש"י דהלכה כרבא שהוא בתראה, וכן כתב הרא"ש בהלכות ציצית סי' י"ח, והוא מתמה על דברי הרי"ף המובא להלן שלא פסק כרבא.

אמנם הרמב"ם בפ"ג מהלכות ציצית הלכה א' ב' כתב דכסות שחייב אדם לעשות בה ציצית מן התורה, היא כסות שיש לה ארבע כנפים או יותר על ארבע וכו' ותהיה הכסות של צמר או של פשתן בלבד. אבל טלית של שאר מינין, כגון בגדי משי ובגדי צמר גפן ובגדי צמר גמלים וצמר ארנבים ונוצה של עזים וכיוצא בהן, אין חייבין במצות ציצית אלא מדברי חכמים כדי להזהר במצות ציצית וכו', שכל הבגדים האמורים בתורה סתם אינם אלא צמר ופשתים בלבד. וכן כתב הרי"ף בפרק התכלת דהלכה כרב נחמן דשאר מינים חייבים רק מדרבנן.

אכן הראב"ד שם משיג על דברי הרמב"ם, ובכסף משנה שם מפרש שהראב"ד חולק במה שסובר הרמב"ם דאינו חייב בציצית אלא בגד של צמר ופשתים, והוא סובר דהלכה כרבא דכל בגד חייב בציצית מן התורה.

ובבית יוסף סי' ט' מביא פלוגתת הראשונים בזה, ומסיק דכיון שהרי"ף והרמב"ם סוברים דשאר בגדים חייבים רק מדרבנן הכי נקטינן. וכן כתב המחבר בשו"ע שם סעיף א' דאין חייב בציצית מן התורה, אלא בגד פשתים או של צמר רחלים, אבל בגדי שאר מינים אין חייבים בציצית אלא מדרבנן.

פלוגתת התנאים ופלוגתת הפוסקים בזה

- תוס', רמב"ם, ראב"ד, מחבר, רמ"א -

א. מתבאר בגמרא דנחלקו שני תנאים דבי רבי ישמעאל אם סתם בגדים האמורים בתורה היינו דוקא העשויין מצמר ופשתים, או דגם העשויין משאר מינין הן בכלל בגדים, דחד תנא דבי רבי ישמעאל סובר דלמדון במה מצינו מבגד דנגעים דסתם בגד הוא צמר ופשתים, ולכן בגד משאר מינים פטור מן הציצית, ואידך תנא דבי רבי ישמעאל סובר דגם העשוי משאר מינים נקרא בגד, ולכן כל הבגדים חייבים בציצית. וכן לרבא דדריש מקרא דהכנף מין כנף דבשאר מינים דוקא מינו פוטריין, ממילא נלמד דכל הבגדים חייבין בציצית מדאורייתא.

פלוגתא זו נשנית גם בגמרא במנחות דף ל"ט: דהתם אמר רב נחמן דהשיראין דהיינו מעיל של משי, פטורין מן הציצית. ואיתביה רבא לרב נחמן מהא דתניא דהשיראין והכלך והסריקין כולן חייבין בציצית. ומשני רב נחמן שזהו רק מדרבנן. ומפרש שם דרב נחמן סובר דתנא דבי רבי ישמעאל דהואיל ונאמרו בגדים בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחד מהן צמר ופשתים אף כל צמר ופשתים. ולפי האמור מבואר בגמ', דגם אם מן התורה אין מצות ציצית אלא בבגד מצמר או פשתים, מכל מקום מדרבנן חייב בציצית בכל הבגדים.

להלכה נחלקו בזה הראשונים, בתוס' שלפנינו (ד"ה סד"א) כתבו דאע"ג דבמנחות שם אמר רב נחמן דהשיראין חייבין בציצית רק מדרבנן, מכל

מצמר ופשתים אינו חייב בציצית כלל מן התורה אלא מדברי סופרים, לכן הרוצה לקיים מצוה זו מן המובחר יזהר שיהיה לו בגד של צמר שמקיים בו המצוה מן התורה. וכן מדוייק בדברי השו"ע שם סעיף ו' שיהדר אחרי טלית של צמר שהוא מחוייב בה מן התורה. [א]

אמנם בדרכי משה שם חולק על דברי הבי"ו וכתב שדעת הפוסקים הוא דכל הבגדים חייבים בציצית מן התורה, ושכן משמע דעת הטור. וכן כתב ברמ"א שם דיש אומרים דכל הבגדים חייבין בציצית מדאורייתא, והכי הלכתא. [א]

וכתב בשו"ע הרב שם סעיף ד' דכיון שיש אומרים שכל בגד שאינו

- ב -

חיוב ציצית בבגד העשוי מחוטי 'ניילון'

דכתיב (במדבר טו, לח) ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם, ובגד הוא כל דבר הנארג באריגה ונעשה בגד, לאפוקי מלבוש של עור שאינו נקרא בגד, ואינו חייב בציצית אפילו יש לו ארבע כנפות.

ובשו"ת אגרות משה או"ח ח"ב סי' א' מבאר דאע"ג דרבא הוא שסובר שם דף ל"ט דבגדים של שאר מינים נמי חייבין מדאורייתא, מכל מקום בגד של עור פטור, משום דלא מרבינן מהכנה אלא מינים שנעשים מחוטים, כמו בגדים מצמר ופשתים, ולא בגדים מעורות שאינם בדומה לבגד של צמר ופשתים.

ועוד כתב באגר"מ שם דהדבר פשוט שאפילו אם עשה מהעור רצועות דקות כמו חוטי, ואחר כך ארגם ועשה מהם בגד, עדיין יש עליו

בגד עור פטור מן הציצית / חוטי של בגד עור / בגד ניילון
עשוי מחתיכה אחת / בגד ניילון עשוי מחוטי

- שו"ת אגרות משה, הר צבי, הליכות שלמה -

ב. והנה אע"ג דכל הבגדים חייבין בציצית, או מן התורה או עכ"פ מדרבנן, אמנם יש בגדים שיש לדון בהם אם חייבין בציצית מדרבנן, או שהם פטורין לגמרי, כמו שיבואר.

דהנה במנחות דף מ': אי', אמר רבא וכו' היא של עור וכנפיה של בגד פטורה, מ"ט עיקר בגד בעינן. ומתבאר דבגד של עור פטורה מן הציצית, ומובא דין זה בשו"ע סי' י' סעיף ד'.

ובלבוש סי' י' סעיף ד' כתב דאין חייב בציצית אלא דבר הנקרא בגד,

השלמות והוספות

ה', אם יש לו שני טליתות, אחד של משי ואחד של צמר, לדעת המחבר שבגד של משי מחוייב רק מדרבנן, אם מברך ברכת להתעטף על המשי ורוצה לפטור את של צמר, צריך שיתכוין בפרוש לפטור הצמר, ואין מועיל לומר שמסתמא נתכוין גם על הצמר כיון שדעתו ללבוש שתייהם, דאינו מן הדין שהמחוייב מדרבנן יפטור את המחוייב מן התורה דרך גררא. ודין זה כתבו גם בפרי מגדים סי' ח' א"א סוף אות ט"ו.

ו', אם לבש כלאים בציצית בזמן הזה, אם הוא בגד שמחוייב בציצית מן התורה יש לומר דכיון שמן התורה רשאי גם עכשיו להטיל כלאים בציצית, שפיר עשה דוחה לא תעשה ולא עבר על לאו דכלאים, ומן התורה אינו נפסל לעדות. אבל אם הוא בגד שמחוייב בציצית רק מדרבנן, נמצא דמן התורה עבר על לאו דכלאים, וא"כ גם בימיו עכ"פ נפסל לעדות.

ז', טומטום שהוא איש ספק איש ספק אשה שלוש בגד של שאר מינים, אם חיוב הבגד הוא מן התורה הרי הוא מחוייב להטיל בו ציצית, דכיון שהוא איש ספק איש מחוייב להחמיר בו מדין ספקא דאורייתא לחומרא, אבל אם חיוב ציצית בבגד זהו הוא מדרבנן, פטור להטיל בו ציצית, דספק דרבנן להקל. [ועיין עוד בפרי מגדים שם שכתב עוד נפקותא בזה].

ובעולת תמיד ריש סי' ט' כתב עוד נפק"מ בזה במי שיש לו חוטי שהוא ספק אם נעשו ע"י ישראל או ע"י עכו"ם, דבבגד המחוייב מן התורה אינו יכול להטיל חוטי אלו בבגדו, דספקא דאורייתא לחומרא, אבל בבגד המחוייב רק מדרבנן רשאי להטילן בבגדו, ומובא במשנה ברורה סק"ג.

והנה בספר מקור חיים לבעל חוות יאיר שם כתב בזה חידוש רב, שאם בגד של שאר מינים חייב רק מדרבנן אם מתעטף בבגד של שאר מינים וגם בבגד של צמר צריך לברך על בגד של צמר ולפטור הבגד של שאר מינים, אבל בגד של שאר מינים אם הוא מחוייב רק מדרבנן אינו פוטר בגד של צמר. והוא חידוש גדול. [נבפמ"ג הנ"ל כתב דבגד של שאר מינים פוטר בגד של צמר, אכן צריך שיכוין אליו].

ב' ובשו"ת אגרות משה או"ח ח"ג סי' א' כתב דגם בימות הקיץ שהאוויר חם טוב יותר ללבוש טלית קטן של צמר ולא משאר מינים כיון שבגד של שאר מינים לדעת כמה דעות מחוייב רק מדרבנן. וכתב שם דגם בשבת אין שום חשש משום הוצאה לרה"ר בטלית של צמר בזמנים החמים, דלא כהרב השואל שרצה לומר דיש חשש לצאת בבגד של צמר כשהבגד מחמם לו ביותר.

הרבה נפקותות בין אם חיוב ציצית מן התורה ובין חיוב מדרבנן

- פרי מגדים, עולת תמיד, מקור חיים -

א' בפרי מגדים סי' ט' במ"ז אות ב' כתב כמה פרטי דינים שיש לדון אם היא נפקותא בין טלית שחיובו בציצית הוא מן התורה ובין טלית שחיובו הוא מדרבנן, ונצוין בקיצור, [כפי המבואר בספר פרי מגדים המבואר].

א', דראוי שיהא לו בגד המחוייב מן התורה, כדי שיקיים מצות עשה דאורייתא, ונמצא דלהמחבר ראוי שיהדר דוקא אחרי טלית של צמר ופשתים, כיון שהבגדים משאר מינים חייבים רק מדרבנן, ולהרמ"א אין צריך להדר בזה, כי גם שאר המינים חייבין מן התורה. אמנם כתב בדברי הרמ"א בסעיף ו' יש לדייק שגם לדעתו יש להדר אחרי בגד של צמר, ולא ללבוש בגד של שאר מינים. וכוונתו דגם הרמ"א מודה דלכתחילה ילבש בגד שמחוייב בציצית מן התורה לדברי הכל.

ב', כשיש לו בגד שיש עליו ספק אם הוא מחוייב בציצית או לא, דבשאר מינים לפי דעת המחבר יש להקל ולא להטיל בו ציצית, כי ספק דרבנן לקולא, אבל לדעת הרמ"א שגם שאר מינים הן מן התורה, נמצא דבמקום ספק מחוייב להטיל בו ציצית. אכן הוא מוסיף בזה, דאע"ג דלדעת המחבר ששאר בגדים חייבין רק מדרבנן נמצא דבמקום ספק פטור להטיל בו ציצית כיון דספק דרבנן לקולא, מכל מקום קי"ל דאין לעשות ספק דרבנן לכתחלה, וא"כ לכתחילה אין לו ללבוש את הבגד, אלא דנפקא מינה כשאין לו בגד אחר וציצית כלל.

ג', בשו"ע סי' ח' סעיף ט' כתב דקודם שיברך יענין בחוטי הציצית אם הם כשרים, כדי שלא יברך לבטלה, ע"כ. והנה בטו"ז שם סק"ה ומג"א סקי"א דנו בזה דאמאי כתב המחבר רק כדי שלא יברך ברכה לבטלה, הרי לכאורה יש לבדוק כדי שלא יתבטל ממצות ציצית, ובפרי מגדים שם מאריך בזה. אכן במברך על כמה בגדים ואחד מהם הוא בגד שמחוייב רק מדרבנן, יש לומר דבאמת אין צריך לבדוק, כי מצד שלא תהא הברכה לבטלה הרי מברך על כמה בגדים, ומצד חובת המצוה שבבגד זה, יש לומר דבדרבנן לא אמרינן דכל היכא דאיכא לברורי בקל מבררינן. אכן שוב כתב ומיהו זה אינו, וכתב עיין מה שכתבתי בסימן ח' במג"א וט"ז ח' ט', ואינו מפרש כוונת דבריו.

ד', בשו"ע סי' י"ג סעיף ג' יש דיון במי שיושב בבית הכנסת בציבור ונודע לו שהטלית פסול אם צריך לפשוטו כדי שלא יהא לבוש ד' כנפות בלא ציצית, או דכבוד הבריות דוחה מצות ציצית. אכן בבגד שמחוייב רק מדרבנן ודאי אינו צריך לפשוטו שהרי כבוד הבריות דוחה אפילו איסור דרבנן בקום ועשה.

אחת, ואינו נעשה על ידי אריגת חוטין בזה ודאי פטור, והואיל ולא נארג אין עליו שם בגד להתחייב בציצית. אולם בגד ניילון העשוי מחוטי ניילון והוא מעשה ארג, ודאי שהוא נכלל בכלל בגד, וחייב בציצית, ע"כ. וכן כתב בהליכות שלמה להגרש"ז (תפילה) פרק ג' סעיף ט"ז שאם הוא עשוי מחוטי דרך אריגה הרי הוא בכלל בגד וחייב בציצית, ומברכין עליו.

אמנם בשו"ת אגרות משה שם העלה דכשם שאם עשה רצועות של עור וארגן לעשותן בגד אין עליו שם בגד, וכמו שמוכיח מדברי הר"ש והרע"ב הנ"ל, הכי נמי בבגדים שנעשו מניילאן שג"כ אין צורך לעשותן חוטין ולארוג מהן בגד, שהרי אפשר לעשות מהן בגד בלא חוטין ואריגה, לפיכך אפילו כשעשאן חוטין ואח"כ ארגן לבגד, אין להם חשיבות אריג, ואין לרבותן מהכנה, כמו שלא מרבינן בגד מעור, ויש לפוטן מציצית אף כשעשאן באריגה, וכל שכן כשעשאן בגדים בלא אריגה שפטורין מציצית. וכל שכן לדעת הרמב"ם והשו"ע דשאר מינים חייבים בציצית רק מדרבנן, דודאי שלא חייבו אלא בהמינים שהם דומין לצמר ופשתים שהם דברים שמוכרחים לטויה ואריגה.

ואע"ג שיש לחלק בין זה ובין בגד עור שעשאן חוטין וארגן, דהתם היה כבר עור שלם שהיה ראוי לעשות ממנו בגד כמו שהוא, אלא ששינה וחתכו תחלה לחוטין, וי"ל דלכן אין על זה שם אריגות, אבל מיני ניילון כשמתחלה נעשו לחוטין הרי האריגה הכרח בהם, ואולי נאמר דיש להם חשיבות אריגות דלא דמי לעור שמתחלה לא היה חוטין, מכל מקום לא נראה לחלק בזה, דסוף סוף אין זה דומה לבגד צמר ופשתים, כי כדי לפטרו מציצית אין צריכין לדמותו לעור שנאמר דאם דומה לעור אינו נפטר, דאדרבא צריכים לדמותו לבגד כדי לחייבו, וצריך שידמה לבגד, אבל עור שאינו דומה לבגד פטור, וא"כ גם בגדים של מינים אלו אינם דומין לבגד צמר ולכן אין לחייבם. ^[א]

דין בגד עור שפטור מציצית. והוא מסתייע לזה מדברי הר"ש פכ"ז מכלים משנה א' (ד"ה משום) שכתב דאם עשה מעור רצועות דקות וארגן, אין בו טומאה, וכן כתב הרע"ב שם. והטעם בזה הוא משום דאע"ג שע"י שעשאו חוטין יש בזה מציאות של אריגה, אמנם אין על עור חשיבות אריגה, דכיון דמעור אפשר לעשות בגד בלא אריגה אין לו חשיבות אריגות אף כשעשאו באופן שיצטרך לאריגה, והוא הדין לגבי ציצית שאין עליו דין בגד לחייבו בציצית.

והנה הפוסקים דנו לענין בגדים הנעשים מחוטי ניילון (פוליסטר) אם חייבים בציצית או לא, כי חוטי ניילון אינם חוטים כמו חוטי צמר רחלים או חוטי פשתן או קנבוס וכדומה שהם בעצם חוטין, וע"י אריגה נעשים בגד, כי מקורם הם דברים כימיקלים מנפט וכדו', והייצורן יכול לייצרו באיזה צורה שרוצה לעשותן, ויש שמייצר הניילון בחתיכות גדולות ויש שמייצר בדרך חוטין ואח"כ עושין אותו לבגד כשאר בגד הנעשה מחוטי צמר, ודנו הפוסקים אם בגד זה חייב בציצית או לא.

והנה בשו"ת הר צבי ח"א סי' ט' נשאל בזה, והעלה דמלשון הפוסקים שכתבו כל מיני בגדים חייבים בציצית, משמע שאין מין בגד שיהא פטור מציצית, ואע"ג דבמנחות שם אמר רבא דבגד של עור וכנפיה של בגד פטור, והובא זה בטוש"ע סי' י' סעיף ד', צריך לומר דמה שכתבו הפוסקים דכל מיני בגדים חייבים בציצית היינו כשהוא נארג, ומה שעור פטור מציצית הוא משום שאינו נארג, וכלל הוא לענין ציצית שכל שאינו מעשה ארג אינו בכלל בגד ואינו חייב בציצית, וכמו שכתב בשו"ע הרב סימן י' סעיף ז' דמלבושים של עור פטורים מן הציצית שנאמר על כנפי בגדיהם ואין נקרא בגד אלא כשנארג.

ואם כן לענין בגד הנעשה מניילון, הנה אם הוא עשוי כולו מחתיכה

- ג -

בענין ציצית בלילה

הנר חייבין בציצית ומברכין ברכת להתעטף. ובגליוני הש"ס להגר"ע בסוגיין מביא דברי ספר הפרדס, אכן הוא דבר שאינו מובא כלל בשו"ע ובנו"כ ובשאר פוסקים.

ובשו"ת הר צבי או"ח ח"א סי' י"ב כתב דדברי ספר הפרדס לרש"י מובנים היטיב, שהרי פטור ציצית בלילה נלמד רק מקרא דוראיתם אותו, ולא הוזכר בפירוש שבליילה פטור מציצית, כי התורה תלתה הדבר בראיה, וא"כ לא רחוק לומר שאפילו בלילה אם יש נר חייב בציצית. ולא עוד אלא שהרי בגמרא מקשה דנאמר דבלילה יהא חייב בציצית ונדרוש קרא דוראיתם אותו למעט סומא, אלא שמשני דמסתבר למעוטי לילה משום שאינו ברא"י אצל אחרים, הרי מבואר דהכל תלוי בראיה, וא"כ שפיר אומר רש"י דבלילה כשיש שם נר חייב בציצית, כיון שאינו תלוי בזמן לילה, אלא בזמן ראיה, וע"י נר אפשר לראות. ^[א]

חידוש גדול דבלילה אם יש נר דולק חייבין בציצית / אם דנין בלילה כשנר דולק / סעודת פורים בלילה כשנר דולק / ציצית ביום בבית אפל / ציצית בלילה לעתיד לבא שיהא אור הלבנה כאור החמה

- ספר הפרדס לרש"י, סמ"ע, ב"י בשם י"מ, הר צבי -

ג. בהמשך דברי הגמרא מתבאר דמקרא דוראיתם אותו נלמד דכסות לילה פטורה מן הציצית, אכן כסות סומא חייב בציצית, כי כסות סומא נתרבה מקרא דאשר תכסה בה לרבות כסות סומא, דאע"ג דכתיב וראיתם אותו חייב בציצית, ואינו מתמעט מקרא דוראיתם אותו, כיון שישנו בראיה אצל אחרים.

והנה בענין זה מצינו חידוש נפלא מאוד בספר הפרדס לרש"י סי' ל"ו שכתב דבלילה לאור הנר שפיר דמי להתעטף בציצית. והיינו דבלילה לאור

השלמות והוספות

כמו שהן בדרך טבעי, כי לא נעשו ע"י אדם, אבל בחוטין שנעשו ע"י אדם איזה שיעור וקצבה תתן על גבול הרוחב שיהא עליהם שם חוטין, וממילא כיון שהנך צריך ליתן שיעור לרוחב ואין לנו גילוי על זה, מהא גופא יש להוכיח שאין עליהם שם חוטין לאריגה.

ד. אמנם כתב שם דבספר הפרדס לרש"י שם משמע שאין דבר זה ברור אצלו, אלא שהוא מסופק לומר כן דאולי מועיל אור הנר לחייבו בציצית, ולכן אם לובש לשם מצוה אינו עובר בבל תוסיף, כי התוס' בר"ה דף כ"ח: (ד"ה ומנא) כתבו דכל שעושה

^[א] ואולי יש להוסיף עוד קצת על דבריו, כי אם נאמר שכל שעשאו לניילון לחוטין וארגו נחשב בגד הרי תצטרך ליתן שיעור לדבר עד איזה גבול רוחב הם נחשבים לחוטין, שתאמר שנחשב לאריגה, שהרי לא מסתבר שאפילו אם עשה חוטין רחבים טפח וארגן זה בזה שיחשב לבגד, דכשם שאם נעשה מחתיכה אחת אינו נחשב לבגד, כמו כן אם יעשה מרצועות רחבות טפח נמי לא יחשב בגד, ומעתה הנך צריך לקבוע שיעור בדבר עד איזה רוחב יחשב חוטין שיקרא עליו שם אריג שיחול עליו שם בגד, אם בחצי טפח יחשב חוטין או ברביע טפח וכו' או דוקא כשהוא דק ביותר כשאר חוטין. והרי בחוטין של צמר ופשתים אין מקום דיון בזה, שהרי החוטין נולדו חוטין

משום דנלמד מקרא דכתיב בו יום, ימי משתה, וכיצד תשתנה הלילה ממציא אותה ותעשה יום בהדלקת הנר. וכתב דפר"ח שם מפרש מה שכתב הב"י ש"מ כעין לילה שאין אבוקה כנגדו, היינו באוכל ביום ובבית אפל, אבל בלילה ואבוקה כנגדו אין מועיל.

והנה הרב השואל שם נסתפק אם ביום בבית אפל חייב בציצית, או דכיון שאינו בראי' פטור מן הציצית. וכתב דמסתבר דחייב בציצית, דאע"ג דתלוי בראיה מכל מקום כיון דמבואר בגמרא דמקרא דוראיתם היה לנו למעט הכל ומקרא דאשר תכסה יש לרבות כסות סומא משום שישנו בראיה אצל אחרים, הרי שנמסר לחכמים למעט ולרבות כפי מה שמסתבר, הוא הדין דמסתבר לרבות מקרא דאשר תכסה בה דגם בבית אפל חייב בציצית כיון שעכשיו ישנה בראיה אצל אחרים, ובית אפל עדיף עוד מסומא. ה'

ובסוף דבריו שם כתב דלעיתיד לבא כשיהיה אור הלבנה כאור החמה ויאיר לנו הלילה בידי שמים אפשר שגם לילה יהי' אז בכלל וראיתם אותו להתחייב במצות ציצית. והוא מוסיף שזהו הטעם על המנהג שמוציאין את הציצית בזמן קידוש לבנה, משום שבקידוש לבנה אנו מתפללים שיהא אור הלבנה כאור החמה, ואז יהיו חייבים בציצית גם בלילה. ז'

והנה בשו"ת הר צבי שם מביא מכמה פוסקים שהזכירו דין הדלקת נירות בלילה גם לענין שאר דברים התלויים ביום ולילה. בתחילת דבריו מביא דברי הסמ"ע בחו"מ סימן ה' סק"ז לענין עשיית דין בלילה שכתב דאע"ג שאין דנין בלילה אפילו הכי אם מדליק נרות בלילה ויכול לראות ולהכיר בני אדם, מותר לדון בלילה. אלא דבסוף דבריו כתב דאע"ג דכן נראה להלכה, מכל מקום למעשה אין לכופ לזון בלילה כשהנרות דולקות, כיון שלא מובא חילוק זה בשום אחד מהפוסקים.

ובשו"ת הר צבי שם מביא בשם גדולי הפוסקים שנתקשו בדברי הסמ"ע, דכיון דמה שאין דנין בלילה הוא משום דנלמד מקרא דצריך שיהא דוקא ביום, מה מועיל מה שמדליק נרות, אטו על ידי הדלקת הנר בלילה תשתנה הלילה ממציא אותה ותעשה במציאותה יום. וכתב דאינו דומה למה שכתב בספר הפרדס לרש"י לענין ציצית, שהרי בציצית לא הוזכר בתורה דלילה פטור, כי זה תלוי רק בראיה.

עוד מביא דברי הב"י באו"ח סי' תרצ"ה בשם א"ח שכתב על מה שאמרו במגילה דף ז': שסעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו, דיש מפרשים שזהו כשאין אבוקה כנגדו דרך שמחה ויו"ט. ומשמע מדבריו שאם אבוקה כנגדו אף בלילה יוצא ידי חובתו. וכתב דדבר זה צ"ע, שהרי הטעם שסעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא יד"ח, הוא

השלמות והוספות

בראיית הציצית, ולכן מי שאין לו ציצית בבגדו מבטל מצוה זו.

משום ספק אין בזה משום כל תוסף.

ומביא שם דבספר זוהר הרקיע לתשב"ץ מעיר דהאיך למדין מקרא דוראיתם אותו למעט כסות לילה, הרי קרא זה אינו מיותר, שהרי בא ללמד מצות ראיית הציצית.

וכתב בדברות משה דאה"נ דמה שלמדין מקרא דוראיתם אותו למעט כסות לילה מציצית, אינו מיתורא דקרא, אלא דהמיעוט בזה הוא באמת מחמת קיום מצוה זו דהסתכלות בציצית, דכיון דיש מצוה להסתכל בציצית, נהי שאין זה מעכב בקיום מצות ציצית, מכל מקום הרי הכלל הוא דכל הראוי לבלילה אין בילה מעכבתו וכל שאינו ראוי לבלילה בילה מעכבתו, ולכן למדין מקרא זה למעט כסות לילה, משום שלילה אינה ראוי לבלילה לקיים מצוה זו של ראיית הציצית. ולפי זה מתיישב מה שמקשה בזוהר הרקיע דקרא זה אינו מיותר משום שבא ללמד מצות הסתכלות בציצית, דאה"נ פטור ציצית בלילה אינו נלמד בדרך יתורא דקרא, אלא דכיון שיש מצוה להסתכל בציצית, לכן בלילה פטור מציצית, כיון שאינו ראוי לבלילה לקיים מצוה זו.

ועל פי יסוד זה הוא מאריך באריכות נפלאה לבאר שיטות הראשונים בענין כסות לילה שפטורה מן הציצית. [ובתוך דבריו מזכיר ג"כ כעין סברא הנ"ל דלכאורה היה מקום לומר שיחשב ראוי לבלילה גם בלילה, כיון שאפשר לקיים מצות ראיית ציצית ע"י נר, יעו"ש. ומקצת דבריו נדפסו גם בשו"ת אגרות משה או"ח ח"א סי' ג].

אם בלילה לאור הנר חייב בציצית אמאי נחשב ציצית מצות עשה שהזמן גרמא

- הר צבי -

והנה הרב השואל מקשה עוד דאם נאמר דבהדלקת הנר חייב בציצית, א"כ אמאי אמרו בקידושין דף ל"ג: דמצות ציצית היא מצוה שהזמן גרמא, הרי אינה זמן גרמא, כיון שגם בלילה חייב בציצית במקום הנר. והוא מיישב הקושיא, דלכן הוי זמן גרמא כיון דביום חייב לעולם, ואילו בלילה פטור כשאינו לפני נר, ע"כ.

אמנם דבריו צ"ע, דהרי אם בלילה חייב לפני הנר הרי מוכח דאין הזמן גורם חיוב המצוה אלא שהאור גורם חיוב המצוה, שהרי בלילה כשיש אור חייב בציצית וא"כ אמאי נחשב מעשה"ג. [ומה שהוא מסתייע לזה מדברי התוס' בקידושין דף ל"ה (ד"ה ותפילין) לכאורה אינו ענין לזה].

אם יש מצוה בהסתכלות בציצית / גדר הפטור בציצית בלילה

- דברות משה -

[ז' בספר דברות משה בסוגיין מביא דברי הב"י סי' כ"ד בשם הסמ"ק סי' כ"ח דיש מצוה להסתכל בציצית, דכתיב וראיתם אותו, וכתב דכן משמע ברש"י במנחות דף מ"ד. (ד"ה בציצית) שמפרש דברי הגמ' שם דאי' שמי שאין לו ציצית בבגדו עובר בחמשה עשה, וכתב רש"י דאחת מהן היא וראיתם אותו, ומשמע שסובר דיש מצוה